

The Chernobyl Effect: Antinuclear Protests and the Molding of Polish Democracy, 1986–1990

Kacper Szulecki, Janusz Waluszko & Tomasz Borewicz.

New York / Oxford: Berghahn Books 2022
258 sider. ISBN 9781800736207 (ebook)

Omtalt af **Anita Pluwak** [ph.d., studielektor, Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier, Københavns Universitet, pluwak@hum.ku.dk]

Forskning i sociale bevægelser og protestaktivisme i Polen har de senere år oplevet om ikke en renæssance så i hvert fald stigende interesse og større nuancering. Mens der naturligt nok fortsat hersker kontroverser om 1980'ernes Solidaritetsbevægelse, dens mål og ideologiske grundlag, fokuserer flere nyere bidrag med udgangspunkt i reviderede definitioner af begrebet »civilsamfund« på en bred vifte af bevægelser og protestformer, der er politiske i en bredere forstand. Nærværende udgivelse, der sætter fokus på den både velorganiserede og mangfoldige polske anti-atomkraftbevægelse i 1986–1990, føjer nye aspekter til det stadig langtfra komplette helhedsbillede af et skelsættende årti, der kulminerede med magtskiftet 1989 og fik et komplekst efterspil i form af vedvarende politiske konflikter med rødder i forskellige demokratisationer – visioner, som anti-atombevægelsen i 1980'erne var med til at præge.

Kacper Szulecki, der blandt andet er forfatter til en velmodtaget monografi om dissidens og dissidenter før 1989, har skrevet bogen sammen med de to tidligere miljøaktivister, Janusz Waluszko og Tomasz Borewicz. Denne omstændighed sætter sit præg på tilgangen til emnet, der baserer sig på protestbevægelsesteori og 'oral history'. Bogen udkom i 2019 på polsk under titlen *Bez atomu w naszym domu. Protesty antyatomowe w Polsce po 1985 r.* Den engelsksprogede udgave er en betydeligt omskrevet version, der henvender sig til et internationalt publikum og indgår i Berghahn-serien »Protest, Culture and Society«, som publicerer ny tværfaglig

©2024 Anita Pluwak. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Pluwak, A. (2024). *The Chernobyl Effect: Antinuclear Protests and the Molding of Polish Democracy, 1986–1990*. Nordisk Østforum, 38, 95–97. <http://doi.org/10.23865/noros.v38.6490>

forskning i sociale bevægelser, protestaktivisme og de medfølgende samfundsmæssige forandringer. Den eminente historiker og Polensspecialist, Padraic Kenney, har bidraget med et kort forord.

Bogen består af otte kapitler, hvoraf de første to opridser den særlige polske kontekst præget af politisk uro, massetilslutning til Solidaritetsbevægelsen og en stigende miljøbevidsthed, der siden starten af 1980'erne har vist sig at have et stadig større mobiliseringspotentiale. En analyse af den parallelle udvikling af den demokratiske opposition i Polen og de såkaldte »nye sociale bevægelser« i Vesten giver anledning til flere interessante iagttagelser. Forfatterne afliver hurtigt enhver forestilling om, at miljø- og senere anti-atombevægelsen blev hentet til Polen udefra. Samtidig står det klart, at den polske anti-atombevægelse delte talrige træk med lignende bevægelser i resten af Europa: den var tværpolitisk og betragtede kernekraftsprotester som en politisk kamplads. Det, der forbandt miljøaktivisme i øst med tilsvarende organisationer i den vestlige verden, var desuden menneskerettighedsdiskursen.

Tredje kapitel beskæftiger sig med Tjernobykatakstrofen, som den blev oplevet i et krigsretstilstandsramt Polen, og de konsekvenser, ulykken fik ved blandt andet at underminere resterne af den legitimitet, general Jaruzelskis styre måtte besidde i 1986. Tesen om Tjernobyls betydning som vendepunkt og symbol på sovjetsystemets fallit deler bogen med andre udgivelser såsom Serhii Plokhys meget omtalte *Chernobyl: The History of a Nuclear Catastrophe* fra 2018. Specifikt for den polske case var, at ulykken ikke markerede enden på den sovjetiske »drøm«, men snarere fungerede som katalysator for en ny bølge af antiautoritær kollektiv selvorganisering, der blandt andet udmærkede sig ved et fornyet protestrepertoire. Metoderne rakte fra mere traditionelle som demonstrationer og sit-ins over blokader og bannere til happenings og graffiti. Performative og æstetiske former blev anvendt i konfrontation med den autoritære, repressive stat, men havde samtidig til hensigt at synliggøre alternative identitetskonstruktioner og modfortællinger. De mere kreative protestformer kunne heller ikke undgå at udstille den »gamle« opposition i Solidaritet, der havde tabt momentum og ofte fremstod som alt for »forsonende« i de yngre aktivisters øjne (s. 91).

De resterende fem kapitler sætter fokus på polske aktivisters protester mod hjemlige – aldrig virkeliggjorte – planer om at opføre et kernekraftværk. Bogens hovedeksempel er kampagnen mod kernekraftværket i Żarnowiec, hvis konstruktion blev opgivet i 1990 efter langvarige og dramatiske protester, der nåede deres højdepunkt i 1989–1990. Protesterne startede således i statssocialismens sidste år og fortsatte det første år efter Det Runde Bords samtaler, der resulterede i en forhandlet overgang til parlamentarisk demokrati og regionens første delvist frie valg i juni 1989. Ved at fremhæve kontinuitet snarere end brud i 1980'erne og 1990'erne søger bogen at lægge afstand til både den vante liberale fortælling om ”kommunismens fald” og til nationalkonservatismens konspiratoriske narrativ om en »ufuldbyrdet revolution« i 1989. I stedet italesætter forfatterne på overbevisende vis anden halvdel af 1980'erne som en glidende overgang til et nyt, mere demokratisk styre og skildrer

tidens kernekraftprotester som del af et senmoderne, (post)industrielt Polens historie, der begyndte i 1960'erne – og fortsætter i dag. Denne drejning giver bogens beskrivelse af kampagnen mod kernekraftværket i Żarnowiec et ekstra betydningslag: den fremstår først og fremmest som en advarsel om, hvad der sker, når magthaverne forsømmer dialog og frygter snarere end søger øget inddragelse af befolkningen. Anti-atomprotesterne er også med til at tydeliggøre den polske protesttraditions særlige profil eller dens »democratic imagination« (s. 223), der indeholder markant populistiske undertoner og stærkt antiteknokratiske holdninger samt fokus på »participation, transparency, and self-governance« (s. 227).

The Chernobyl Effect skriver den til tider særdeles effektive polske modstand mod atomkraft ind i en større europæisk, transnational og global kontekst. Bogen udgør et væsentligt bidrag til et område, der de seneste år har vist sig at være højaktuelt, ikke blot fordi kernekraft igen diskuteres som en mulig løsning på Europas udfordringer med energiforsyning og energiforsyningssikkerhed, men også på grund af en stigende erkendelse af manglerne i den (neo)liberale fortælling om Polens demokratiske transition.